

Per a un rearmament intel·lectual i polític

Borja de Riquer i Permanyer

Professor honorari del Departament d'Història Moderna i Contemporània (UAB)

Membre del Consell Assessor de la Fundació Catalunya Europa

Fa uns set anys, coincidint amb els pitjors moments de la passada crisi econòmica, alguns destacats historiadors, com Tony Judt, Eric Hobsbawm o el mateix Josep Fontana, van publicar interessants llibres on reflexionaven sobre el caràcter de l'etapa posterior a la Segona Guerra Mundial per tal d'entendre com s'havia arribat a aquella situació tan complexa i difícil. Per a comprendre aquella crisi econòmica i política la perspectiva històrica, encara que fos de només 70 anys, semblava extremadament útil. Judt, a *El món no se'n surt*, explicava que els europeus van aprendre l'any 1945, després del gran desastre de la Segona Guerra Mundial, que havien de canviar moltes coses de les seves actituds i havien de dotar-se d'unes regles del joc polític ben diferents a les de pre-guerra. Però després, i fins a finals del segle, els europeus occidentals es van creure que ja estaven en una situació de prosperitat il·limitada i que tenien uns sistemes polítics autènticament democràtics. I això fou una greu errada donat que, segons Judt, els darrers 20 anys van suposar una "etapa perduda" per bona part dels habitants d'Europa occidental perquè havien estat massa egoistes i ingenus. No van preveure els efectes polítics i socials de la globalització i del predomini de la revolució conservadora i individualista impulsada per Thatcher, Blair, Reagan, Bush i companyia. I no van reaccionar a temps davant la realitat que dirigents polítics d'arreu del món, i de tota mena d'adscripcions ideològiques, fomentaven polítiques que afavorien les desigualtats socials, el deteriorament dels serveis bàsics de l'estat del benestar i el descontrol dels grans fluxos financers.

"Els europeus occidentals es van creure que ja estaven en una situació de prosperitat il·limitada i que tenien uns sistemes polítics autènticament democràtics"

De la lectura dels historiadors esmentats se'n dedueix que era molt necessari un rearmament intel·lectual per a fer front al pessimisme i la confusió que existia i també per denunciar l'individualisme neo-liberal que semblava ho envaïa tot. Avui, el 2020, després de la gran devastació provocada per la pandèmia de la Covid-19, no hauríem d'arribar a una conclusió semblant?. Ara hi ha, tal vegada, una perplexitat ciutadana de majors dimensions que la de fa set anys que es tradueix en pessimisme, confusió i sensació d'impotència. Per això penso que el rearmament intel·lectual i polític és avui encara més necessari que llavors. Cal repensar, certament, moltes coses de com s'ha organitzat la nostra societat i per això l'agenda de temàtiques és ben llarga. En la meua opinió, les temàtiques més centrals haurien de ser repensar i refer la mateixa idea de democràcia, relançar i rectificar les polítiques d'igualtat social i redefinir el lloc i el paper de les administracions públiques.

“Cal repensar i refer la mateixa idea de democràcia, relançar i rectificar les polítiques d'igualtat social i redefinir el lloc i el paper de les administracions públiques”

Des de fa temps és ja una temàtica de debat entre els especialistes en ciència política la qüestió si els actuals sistemes polítics europeus, que es deriven del model de democràcia representativa forjat els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial, responen realment a les necessitats i les aspiracions socials d'avui. La qualitat de la nostra democràcia és encara prou funcional i satisfactòria? O cal preguntar-se si la forma d'organitzar i funcionar un sistema polític dissenyat fa set dècades no comença a esdevenir obsoleta, perquè s'ha allunyat de la funció per la qual fou creada, que era representar autènticament la voluntat dels ciutadans?. A la gran part de les societats europees, però sobretot a l'espanyola, cada cop predomina més la sensació que els actuals sistemes polítics estan essent segrestats pels seus gestors, per uns partits i uns dirigents polítics cada cop més distanciats de la ciutadania i moguts per interessos corporatius. I si això és cert, és evident que cal una autèntica catarsi per a procedir a una refundació de la democràcia, la qual cosa afectaria radicalment al conjunt del sistema de representació i de govern. Es necessiten unes noves normes sobre l'accés i permanència en els càrrecs públics i sobre la gestió dels comptes de les administracions públiques amb la màxima transparència i amb l'assumpció de responsabilitats: ens cal, sens dubte, una profunda revisió del concepte i del funcionament de la democràcia.

Igualment seria precís relançar, amb criteris nous, les polítiques d'igualtat mirant que tendissin a millorar la cohesió social, que donessin prioritat als interessos col·lectius més fonamentals –educació, sanitat, medi ambient, etc- i que poguessin combatre la intoxicació provocada a la nostra societat per la “por social” que fomenta l'individualisme més desesperat. I també caldria endegar campanyes de clarificació política que neutralitzessin el perill de les temptacions xenòfobes i del populisme autoritari que comença a estendre's per Europa.

També s'hauria de procedir a una reforma profunda de l'estat i de les administracions públiques, apropant-les molt més als ciutadans i, per exemple en el cas espanyol, revisar a fons el funcionament de l'anomenat “estat de les autonomies” i reformar profundament un sistema tan obsolet i polititzat com el judicial. I fora bo crear mecanismes polítics de control ciutadà que impedeixin el malbaratament dels recursos públics com a conseqüència de decisions poc racionals o arbitràries, com està passant massa sovint –línies de l'AVE que no tenen viatgers, aeroports sense vols, armament que mai s'utilitzarà, etc-

Ara bé, tenim avui uns polítics disposats a fer tot això?; quins participarien en un procés de reflexió i de canvis d'aquestes dimensions? Soc un xic pessimista perquè penso que gran part dels actuals polítics són massa presoners de les inèrcies conservadores i, de fet, tenen molta por als canvis de debò. Reformant profundament les regles de la política molts d'ells tenen molt poc a guanyar i molt a perdre. Estan massa acostumats a moure's dins d'un sistema, que han acabat per acomodar als seus interessos i on es belluguen com peix dins l'aigua mercè al seu constant tacticisme.

“Davant la greu crisi actual, la Unió Europea no es troba davant l'última oportunitat per a revalidar-se com a instància solidària màxima del continent?”

Un canvi així es podria fer dins de l'actual situació política europea sense que provoqués reaccions?. És possible fer això dins d'un món tan globalitzat com el nostre?. Poden haver-hi solucions “autònomes”, d'un sol país, dins d'un món tan interrelacionat?. Finalment, i aterrant una mica en el més proper món europeu, penso que cal plantejar-se si davant la greu crisi actual, la Unió Europea no es troba davant l'última oportunitat per a revalidar-se com a la instància solidària màxima del continent,

la garant de la seva cohesió? Si desaprofita l'oportunitat, com ho va fer l'any 2008, el creixement de l'euro-pessimisme serà imparable. Modestament, crec que com que ens toca redefinir tantes coses, i de nivells ben variats –global, europeu, espanyol, català- més val centrar-se, de moment, en el que tenim més a prop i veure-hi que podem fer.

Maig 2020